

függéséről. Megelégszik tételének, a francia, angol és német példák alapján a három gazdag művelődésű nemzet típuspéldáiból levonható igazságnak megállapításával, bizonyára nem érdeklődés híján, hanem azért, hogy egyszer majd talán — amit bizvást remélünk és örömmel várunk — más összefüggésben mégis tárgyalni fogja a kérdést. Előttünk levő könyvének fő-tételét a magyar példával is igazolni, nem lesz érdektelen feladat, ha a magyar tudományos élet rövidebb multjánál és általában kevésbé ismert történeténél fogva nehezebb dolog lesz is.

Állapítsuk meg ezúttal, hogy Kornis Gyula új könyvének értéke és nagy jelentősége főleg abban van, hogy általában a tudomány nagy nemzeti értékének ismeretére és megbecsülésére tanít, mikor Európa három legelső sorban álló nemzete tudományosságának jellemzéséből von le örökéletű s a mi nemzetünkre nézve is értékes igazságokat, melyeknek önismeretünk állományából hiányozniok nem szabad.

Szerzőnk könyvéről szólván s egész képet óhajtván alkotni róla magunknak, nem szabad elfelejtenünk jellemzésül megjegyezni, hogy ezúttal is ismét ragyogó stílusú, az eszmék nagyszerű lendületével megírt essay-vel van dolgunk, ez alkalommal új területről, a karakterológia köréből, mely írásművészetével, szerkezetének pompás áttekinthetőségével, fejtegetéseinek meggyőző erejű logikájával a gondolatok egész áradatát foglalja össze kerek egésszé. Kornis Gyula előttünk levő művével eddigi tanulmányaihoz teljes sikerrel csatlakozó új kis remekművet alkotott.

Gyulai Ágost.

Gelei József: Merre haladjunk? Riadó szó a nemzethez. Budapest, 1940. 212 l.¹

Az utóbbi időben örvendetesen egyre több olyan könyv hagyja el a sajtót, mely az égető magyar sorskérdéseket tárgyalja és gyors cselekvést sürget. *Gelei* professzor könyve szintén ezek közé tartozik. Meggyőződése, hogy trianoni megcsonkításunkat nagyrészt történelmi felelősségtudatunk teljes hiánya okozta. A közelmúlt eseményei készítették arra, hogy a nemzetnek odakiáltsa, »nincs ez így jól, ... hogy mi a történelmi sors ide-oda hányt játéktárgyai legyünk, hogy mi csak mások jóvolta szerint éljünk.« (6-7. l.) E végből el kell oda jutnunk, hogy sorsunkat a nemzet érdekei szerint magunk irányíthassuk. Ehhez szeretne a szerző könyvében kifejtett gondolataival hozzájárulni.

Alapgondolata, hogy ma minden ország talpköve a nemzeti közösségtudat. Egyeseknek, sőt néha egész népeknek közösségtudata mégis gyenge s közösségi szervezetük alacsonyfokú. Ennek legfőbb oka, hogy a közösségtudat nem egyszerűen örökletes kincs, »hanem nevelésen, önképzésen, szabad felismerésen alapuló és csak kemény akarással megvalósítható lelki szerze-

¹ A József Nádor Műegyetem Közgazdasági Karának *Imre Sándor* vezetése alatt álló Neveléstudományi Intézete szemináriumában 1941. ápr. 28-án tartott ismertetés rövidített és átalakított formája.

mény.» (11. l.) A letűnt korszak bizony nem igen kedvezett a közösségi gondolatnak. Éppen ezért részleteiben vizsgálja, hogy mikben nyilvánul a közösség.

Nemzetpolitikai szempontból fontos megállapítása, hogy a nemzet nem egyénekből, hanem közös származású családokból álló közösség. A nemzet a családban él, a nemzet vérvesztését a család pótolja, s a nemzet szaporaságát szintén a család teremti meg. Széles és mély családpolitika megteremtése a nemzeti haladás első követelménye.

A közösségtudat forrásai a *vérközösség*, a *történelem* és a *jelen ismerete* és megértése.

A közösségtudat magva a *fajgondolat*. Magyar fajvédelemre van szükség. Ehhez azonban meg kell állapítanunk, hogy magyar fajtánkban testi és erkölcsi alkat terén mi az érték. Ugyanezt kell tudnunk a velünk együtt-élő fajtákról is, valamint a vérkeveredésekről. Meg kell nézni, hogy mivé vált a keverékegyénben a magyar jellem és az idegen tulajdonság. Széleskörű kutatás tapasztalatai alapján kell gyakorolnunk a fajvédelmet. Ehhez azonban nemcsak a vérvédelem tartozik, hanem a fajegészségügy, az általános egészségvédelem, valamint a fajnemesítés is.

A *történelem* már nem tapad annyira elválaszthatatlanul az ember lelkiségéhez, mint a vérségi kötelék. (65. l.) A történelemből többek között azt tanulhatjuk, hogy a nép boldogulásának alapfeltétele a vérből származó uralkodó. A nemzet egységének megkövácslására az egyik legkiválóbb eszköz a történelemtanítás. Ehhez azonban az szükséges, hogy »az iskolák történelemtanítói a jövőben a közösségtudatnak mint vezérelvnek jegyében írassanak.« (66. l.) A történelemből nemzeti jellemvonásaink is megállapíthatók. E jellemvonásokat 21 pontba foglalja. (67—73. l.)

A *jelen ismeretéhez* tartozik annak világos látása, hogy a magyar élet egyik legnagyobb fogyatékosága a közösségtudat ápolásának hiánya. Szükséges, hogy mindannyiunkban az egymásrautaltság tudata éljen. Közhitaink túlsokat foglalkoznak a hatáskörök elkülönítésével, holott mindenben épen azt kellene keresnünk, egyikünk munkája hol kapcsolódik a másikéba. (62. l.) A nemzet a kormányzó hatalomból és a kormányzottak tömegéből áll. A két fél egymásra van utalva, sokszor mégis ellentétek fakadnak. A kettőt össze kell kapcsolni. »A gyökértelen kormányzati törzset ki kell egészíteni a népben gyökerező munkaközösségi rendszerrel.« (94. l.) Az említettekén kívül van még honvédelmi és politikai közösségünk, tárgyiakban lefektetett birtokközösségünk, hit- és erkölcsközösségünk, végül sorsközösségünk az anyafölddel. Ez utóbbi ismerete, ápolása, szeretete és gyakori bezarándokolása szintén hozzátartozik a nemzeti közösség jelen szolgálatához és kiépítéséhez.

A munka eddigi részében azok a kérdések kerültek sorra, amelyeknek ismeretében az egyén minél több szállal a közösséghez kapcsolódhat. A következőkben a fejlődés útjai és módjai tárulnak eléink. Nem elég u. i. szervezéssel a meglevő állapotot állandósítanunk. Ha csupán ezt tennők;

megállnánk. A jövőt tudatosan elő kell készítenünk. Azonban »nemzeti és történelmi sajátosságunkból nyilván következik, hogy jövőnk is, fejlődésünk is különleges, másokétól eltérő lehet és hogy ahhoz mi mintát és példát más államok fejlődéséből nem vehetünk.« (130. l.)

A nemzeti közösségben azonban nincs fejlődés szervező és szervezés nélkül. A nemzet és az állam is szervezet, akárcsak bármely élőlény. Azonban lazább egység. Fejlődőképes egységgé azzal tehetjük, ha az összekapcsoló szálak számát gyarapítjuk és a meglevő fonadékot tökéletesbítjük. Ez csakis szervezéssel érhető el. Állapotaink fenntartására bőségesen vannak szervezeteink. Sehol nincs azonban olyan egyetemlegesen átfogó szervezetünk, mely nemzetépítéssel, nemzetfejlesztéssel foglalkoznék.

Mivel a nemzet életfenntartó eleme a termelés, ezért legfontosabb volna mezőgazdasági termelésünk szervezése. Sem a legnagyobb erőkifejtésre, sem a legnagyobb hozamra nem vagyunk szervezve. Éppen a földműves nép a lelegelesettebb és legelhagyottabb.

A *nemzetnevelés* szervezése általánosabb feladat, mint a mezőgazdasági talpraállítás. Az utóbbi mégis sürögösebb tennivaló, mert az ország anyagi megerősödése a nemzetnevelésnek is alapfeltétele. (164. l.) A nemzetnevelést az iskolában hármasságban kell folytatni: 1. külön nemzetnevelő órákon, 2. minden tárggyal, különösen a történelem, földrajz, irodalom és a hitéleti órákkal, 3. bajtársi egyesületek létesítésével. A nemzetnevelőinek képzését át kell szervezni. Akiben nincs elég közösségtudat, azt a nevelői pályáról ki kell zárni. A hivatásos nevelőkön kívül a papság és a katonaság szintén fontos tényezője a nemzetnevelésnek.

A szerző könyve végén foglalkozik azokkal az eszmékkel, amelyek minden közösségi formától elvonatkoztatva a közösség fenntartó erői. Akarat, hit, jog, kötelesség, függelem, fegyelem, felelősségtudat, hűség és szeretet fűz többek között emberi közösségeket szoros kötelékbe. Nemzeti fűparancsolatot ad. (208—209. l.)

Miután az előzőkben a könyv menetét nagyjából láttuk, nézzük meg, miféle vezető gondolatok találhatók benne.

Az egész munkán végigvonul a szerző *biológiai életszemlélete*. A nemzetközösséget állandóan az élő szervezettel hasonlítja össze. Mintát és példát a természet világából merít. Nem csodálkozhatunk, ha a szerző az új n. biológiai nemzetfogalom alapján áll s a nemzeti közösségtudat legfőbb forrásául a vérközösséget tekinti. Itt felmerül a kérdés, nem döntőbb tényező-e a közös múlt, az azonos táj és életkörülmények alakító hatása, valamint a közös sors?

Fel kell hívunk a figyelmet a *család jelentőségének kidomborítására*. Benső családpolitikát, valamint társadalmi, állami és nemzeti családpolitikát követel. Azt tartja, hogy az egyes nem azzal válik igazán a nemzet tagjává, hogy foglalkozást űz, hanem családalapítással. Arra a kérdésre: merre haladjunk a magyar jövődő útján?, az az első felelete: a családalapítás felé!

A *nőkérdésről vallott felfogása* szorosan kapcsolódik az előbbi gondolatokkal. Elégedetlen a nőnevelés mai rendszerével. A mai nőnevelés világszerte homokraépített intézmény, mert a férfinevelés gyengén átforgalmazott

mása: műveltségnyújtás. (26. l.) A leányokat, ahol csak lehet, el kell vonni a szakhivatás felé vezető kiképzés területéről, s az anyaságra kell előkészíteni. Szükségesnek tartja, hogy valamilyen formában a nők is teljesítsenek katonai szolgálatot. (121. l.)

Legelsőnek kellett volna emlitenünk a könyvben kifejtett *nemzeti gondolatot*. Hisz az egész munka azért jött létre, mert a szerző nincs megelégedve a magyarságban élő közösségtudattal. Tudva említ mindenhol közösségtudatot. Ennek megfelelően úgy gondolja, hogyha fölfedjük az egyén előtt azokat a szálakat, amelyek őt szorosan a közösséghez fűzik, máris jó nemzettag válik belőle. Az értelemre törekvés határozott szándéka mutatkozik ebben. A nemzetismereti tárgyak tanításától pl. nagyon sokat vár. E helyütt jegyezzük meg, hogy a nemzetnevelő órák bevezetése, amit a szerző kíván, azzal a veszedelemmel jár, hogy a nemzetnevelés gondolata tantárggyá válik és félő, hogy elsikkad.

A szerző nemzeti érzésének igen szép kifejezései azok a sorok, amikor kifejti, mit jelent a nemzeti közösség. (9—10. l.)

Magasrendű közösségtudat csendül ki abból a megkülönböztetésből is, amit egyéniség és egyéniesség között tesz. Az egyéni különözötség bölcs természeti elrendezés, de ennek nem szabad az egyéniesség kóros tüneteire vezetnie. Azt akarja, hogy »az egyéniességet a felnőttben el kell tiporni, az ifjúságban pedig önzetlenségre neveléssel meg kell előzni.« (48. l.)

Több helyen visszatérő gondolata, hogy »*cselekvőlegesséni*« *kell az életet*. A történelem tanúságaiból leszűrt nemzeti jellemvonások 21 pontból álló felsorolása is pl. kizárólag kedvező színben tünteti fel a magyarságot. Ez kétségtelenül túlzott optimizmus; mégis szándékosan teszi, mert tudja, hogy csak az fogja meg a lelket, ami az életet előre viszi. Hogy mi a »*cselekvőlegessítés*«, azt a következőképpen világítja meg: »az, ha a betegorvos helyét az egészségápóló orvos, a peresügyvéd helyét a békéltető és igazságtanító ügyvéd, a pénzügyörség helyét a gazdasági felügyelőség, a bírák, rendőrök, csendőrök helyét a nevelő személyzet, a jog helyét a kötelesség, a gyűlölet helyét a szeretet, a börtönök, fogolytáborok helyét az iskolák meg a templomok foglalják el.« (185. l.)

A *reális gondolkodás* egy nemét kell abban látnunk, hogy bár a szervezési tennivalók közül a nemzetnevelést általánosabb feladatnak tekinti, mint a mezőgazdasági termelés szervezését, mégis az utóbbit tartja sürgősebbnek, mert az ország anyagi megerősödése a nemzetnevelésnek is alapfeltétele. Ebben a nem szólamokat hangoztató reális felfogásban azt a Széchenyi-féle gondolatot találjuk, hogy éppen a szellemi fellendülés érdekében alapvetőbb a gazdasági megerősítés.

Határozott *nevelői gondolkodás* nyilvánul meg *Gelei* professzornak abban a kívánalmában, hogy a közösségi felelősségnek túl kell terjednie a rábízottak határán. Hangoztatja, hogy »a közösségbe be kell vezetni az egyetemleges és általános felelősséget, mely szerint ki-ki felelős bárki más testi és lelki épségéért, becsületéért.« (201. l.) Ismét más helyen: »legyen a nemzet minden egyes tagjában a nemzet minden egyes tagjáért cselekvően felelős.« (146. l.)

A felelősségtudatnak és érzésnek ez a foka csak igen fejlett nevelői gondolkodásnak lehet sajátja.

Amit a szerző fogyatékoságnak tart munkájában, hogy t. i. nem irodalmi alapon tárgyalja a kérdést, hanem — mások tanulmányozása helyett — saját gondolatainak kifejtésével járult a magyar közönségtudat ápolásához, inkább előnynek számít. Frisebb és meggyőzőbb így minden sora.

Az egész munka nevelői gondolkodásból fakadt. A nemzet jelen állapotával való elégedetlenség adta a szerző kezébe a tollat s a nemzet minőségének emelése, azaz a javítás volt a szándéka. Ezért sorolható a komoly magyar művelődéspolitikai törekvések termékei közé.

Jankovits Miklós.

Kósa Szabó Erzsébet: A gyermeknyelv pedagógiájának alapvonalai.

Budapest, 1936. 8-r., 39 lap.

A nativisztikus felfogás híveivel szemben a szerző a nyelvpedagógia létjogosultságának álláspontjára helyezkedik. A gyermek nem maga alkotja meg nyelvét, mint az őseber, aki nyelvformálási ősi hajlamát egyedül fejleszti ki nyelvvé. A gyermek nem a semmiből alkot, hanem a környezetétől átvett nyelvi anyagba nyúl bele szabadon. A nyelvhasználat idejét megelőzi az előkészítés korszaka. A gyermek beszéde elejente elemi asszociáción alapuló pszichológiai tevékenykedés. Logikai természetűvé akkor válik, amikor a gyermek rájön a szavak szimbolum-értékére. Ettől fogva szociális értékű a beszéde. A pusztán ösztönösen működő nyelvkészség sohasem lenne képes ennek a szociális alkotásnak a kitermelésére. Ezért válik szükségessé a céltudatos pedagógiai beavatkozás.

A gyermek szellemi fejlődése szempontjából három korszakot kell megkülönböztetni: az ösztönös tanulást, a tapasztalati tanulást és a belátó cselekvés idejét. Ezek a korok össze is folynak. Megkülönböztetjük továbbá a beszédtanulás és a nyelvtanulás korszakát is.

Az előbbi a kiáltozás korában kezdődik. Ebben az időben feladatunk csak az, hogy ne nyomjuk el a gyermek mellkasfejlesztő normális kiáltozási tevékenységét. A gögicselés idején a gögicselési kedvet, az utánzó tevékenységet kell ébren tartanunk azzal, hogy a gyermek előtt világos színezetű hangokat ejtünk. Egyre növekvő társaskörbe kell a gyermeket bevonnunk. (Testvérek, pajtások, óvoda.) Szeretettel kell javítanunk hibáit. — A nyelvtanítás korszaka akkor kezdődik, mikor tanításunk kiterjed a szavak fogalmi megfeleléséig is. Segítenünk kell a gyermeket megtalálni a megfelelő szót. Felelnünk kell kérdéseire. Időnkint még többet is kell adnunk, mint amit fogalmilag birtokába tud venni, de felesleges nehézségek, bonyodalmas mondatok elé ne állítsuk őt. A kimondott szó megmásíthatatlanságára és kötelező erejére kell őt nevelnünk. Csak anyanyelvi fejlődése befejezése után fogjuk őt idegen nyelvekre. Beteges jelenségek felléptekor folyamodjunk orvoshoz.

A szerzőnk kis művében nagy szorgalommal összegyűjtött anyag eléggé bőven tájékoztat a kérdés mai állásáról s így törekvése az ehhez a tárgykörhöz tartozó ismeretek összefoglalására elismerést érdemel.

Kenyeres Eleménné.